

פרק ו: סגירת מעגל

שנה חלפה מאז הביקור המרגש בוולברום ונקרתה בפני ההזדמנות לבקר שנית במקום. במהלך אותה שנה שמרתי על קשר עם פרופסור פאוול פאולוס שהיה אחד ממארגני הכנס בפולין (עליו סופר בפרק ב') ובזכותו התאפשר ביקורי הראשון בוולברום ביולי 2009. גם עם יולנטה, בתם של בעלי הבית, נשמר קשר כלשהוא מאחר ושלחתי אליה תמונות שצילמתי בעת הביקור אצל הוריה והודיתי לה על הזמנתה לבקר שנית. אלי, בני, שכמו רבים מבני המשפחה שמע הרבה את הסיפורים המרתקים על הבית בוולברום, הביע בפני בכמה הזדמנויות את רצונו העז לבקר עימי במקום. בחודש מאי 2010 קבלתי אימיל מפרופ' פאולוס ובו בקשה לשלוח אליו את אחד המאמרים שלי משנת 1987 שאותו לא הצליח להשיג:

From: [Pawe? Pawlus](#)

To: [Izhak Etsion](#)

Sent: Monday, May 17, 2010 14:29

Subject: Re:

Dear Izhak,

Could you send me electronic version of your paper "Chang W.R. Etsion I. and Bogoy D.B.: An elastic-plastic model for the contact of rough surfaces. ASME Journal of Tribology, 1987, 109, 257-263".

I have access to electronic version of this journal from 2000 and to printed version from 1990.

Yours sincerely,

Pawel

תשובתי לא אחרה לבוא. שלחתי לפרופ' פאולוס את המאמר וכתבתי שאני חושב לבקר בפולין באוגוסט ושאשמח לפגוש אותו שוב באותה הזדמנות. גם פרופ' פאולוס לא התמהמה, הודה על משלוח המאמר, כתב שהוא מקווה להיפגש בפולין וביקש שאשלח את תוכנית הביקור.

From: [Pawe? Pawlus](#)

To: [Izhak Etsion](#)

Sent: Sunday, May 24, 2009 07:23

Subject: Re: Re:

Dear Izhak,

Thank you very much for your paper.

I don't have yet plans for summer vacation, but I hope to meet you in Poland. Please send me the plan of your visit.

With kind regards,

Pawel

במכתב הבא פרטתי מעט יותר את מטרת הביקור:

Dear Pawel,

I apologies for the long delay in my response, I was very busy with several commitments and was not certain about the time I could visit Poland. Now most of those commitments are over and the situation is a bit clearer.

The main purpose of traveling to Poland, beside the fact that I enjoyed very much the time we spent together, is the strong desire of my son to visit with me in Wolbrom and witness himself the roots of our family. Hence, I plan on coming with him and spend some more time in Wolbrom. ...

Best regards,

Izhak

בחדוש יולי הגיעה התשובה מפרופ' פאולוס בה הוא כותב שיהיה לו ולדר' ווס העונג לפגוש את אלי ואותי בקראקוב ולקחת אותנו לוולברום. במאמר מוסגר, דר' פאבל ווס הוא האדם היקר, עליו ספרתי בפרקים הקודמים, שביחד עם בנו פיוטר הסיע אותי לביקור הראשון בוולברום ביולי 2009.

Dear Izhak,

Sorry for late answer. I was out of office (holidays in Turkey). It will be pleasure for me and dr Wos to meet you and your son in Cracow and to go with you to Wolbrom. We don't plan to go outside Rzeszow in August. However best time for us is between 15.08 and 31.08.

See you in August.

Yours sincerely,

Pawel

מכאן ואילך החלו הדברים להתגלגל במהירות. קבעתי עם אלי שאפגש איתו בקראקוב ב 15 לאוגוסט. אני אגיע לקראקוב מהארץ והוא יגיע לשם מבלגיה שבה רצה לבקר את משפחתו מצד אמו. קבענו ש ב 16 לאוגוסט נבקר ביחד במחנה הריכוז וההשמדה אושוויץ ובירקנאו ולמחרת נפגוש את פאולוס ופאבל ווס וניסע איתם לוולברום. כמובן שיידעתי את יולנטה על ביקורנו המתוכנן ותאמנו פגישה משותפת בבית הוריה, הנה המכתב של יולנטה:

Aug. 9, 2010

Dear Izhak,

17th of August is a better day for me then 16th. I can be in Wolbrom on Tuesday at about 4 p.m. So if it is right for you we can meet at my parents' house on Tuesday (17th of August) at about 4 p.m.

If not, please let me know.

With many regards

Jolanta

העובדה שנפגש עם יולנטה נטעה בי תקווה שהפעם נזכה לראות את הבית מבפנים ואולי גם את מרתף הביצים האגדי.

ביום א' 15 לאוגוסט מוקדם בבוקר המראתי בטיסת אל על לווינה ומשם בטיסת המשך לקראקוב. בארץ שרר חום כבד אך בקראקוב ירד גשם ללא הפוגה. הגעתי במונית לאותו מלון בקראקוב (אותו תיארתי בפרק ד') בו שהיתי בסוף ביקורי הקודם בפולין ביולי 2009 והמתנתי לאלי שהיה אמור להגיע מבלגיה. טיסתו אחרת אך בסופו של דבר נפגשנו בשעת ערב במלון מוכנים לקראת יומיים מרגשים. ביום ב' בבוקר הצטרפנו לביקור מודרך באנגלית שיצא מקראקוב לאושוויץ ובירקנאו. בשני מחנות אלו הסמוכים זה לזה השמידו הנאצים מעל למיליון יהודים. הביקור הוא חוויה קשה לכל אחד ובמיוחד למי שאיבד בני משפחה בשואה. הופתעתי ממספר המבקרים הרב שמלאו את האתר באותו יום. מהמדריכה שלנו למדתי שבכל שנה מגיעים למחנות אלו כ-1.3 מיליון מבקרים בממוצע.

הגיע יום ג' שבו תוכנן הביקור בוולברום. קבענו להיפגש במלון בקראקוב עם פאוול פאוולס ופאבל ווס בשעה 10 בבוקר. את ההמתנה העברנו בסיוור בכיכר העיר קראקוב שמצויה קרוב למלון.

בכיכר העיר קראקוב

פאוול ופאבל הגיעו בזמן ויצאנו לדרך. את הדרך מקראקוב לוולברום כבר הכרתי מביקורי הקודם ובכל זאת שלטי התנועה עם ציון הכוון לוולברום עורו התרגשות מחודשת. הגענו לכיכר העיירה בסביבות השעה 11 בבוקר ומשימתנו הראשונה הייתה ביקור במשרד רישום התושבים. המשרד מצוי בקומת הקרקע של הבניין הגבוה הנראה בתמונה, משמאל למזרקה.

כיכר העיירה וולברום והבניין בו מצוי משרד רישום התושבים

שמחתי לפגוש במשרד את הפקידה החביבה אגנישקה הזכורה לטוב מביקורי הקודם כאשר הכינה עבורי את עצי המשפחה של הורי. אגנישקה שלא ידעה מראש על הביקור הנוכחי זיהתה מיד אותי ואת פאבל. הענקתי לה עותק של החוברת, בה תיארתי את הביקור הראשון בוולברום. החוברת כוללת תיאור מצולם של הביקור במשרדה של אגנישקה אשר התרגשה מהמזכרת ולבקשתה רשמתי הקדשה עבורה. בקשתי מאגנישקה להוסיף לרישום המקורי בעצי המשפחה שהבאתי עימי את התאריכים והפרטים החסרים על הוריהם של שתי הסבתות שלי מצד אבא ומצד אמא. כמו כן קיוויתי למצוא מידע כל שהוא על כתובת בית המגורים של משפחת אימי אך מידע כזה לא קיים בספרי הרישום. בציון מקום הלידה בספרים מופיע שם העיירה וולברום בלבד ללא פירוט של כתובת כגון רחוב ומספר בית. אלי ביקש מאגנישקה את עץ המשפחה של סבו מצד אימו יחיאל לסמן. מוצאה של משפחת לסמן גם כן מוולברום ואמו של יחיאל לסמן, מריה (מרים) צוויגנבוים, שנישאה לשייע לסמן הנה בתו של הסבא רבא גרשון צוויגנבוים.

אגנישקה שנרתמה למלאכת החיפוש הציעה שנשוב למשרד כעבור שעתיים ואנו שמנו פעמינו אל הכנסייה הסמוכה לכיכר העיירה בה, לדברי אגנישקה, קיים סיכוי למצוא מידע על כתובות מגורים. לרוע המזל הכנסייה הייתה נעולה וגם במגורי הכמרים לא היה מענה. ליד הכנסייה מצאנו על קיר אחד המבנים מפה שבה מתוארים אתרים היסטוריים של העיירה וולברום.

מפת אתרים היסטוריים של העיירה וולברום

הצעתי שנלך לבקר אחד מהם, מפעל סבון עתיק, שהיה מצוי במרחק לא רב מהכיכר. אלי ואני הצטלמנו בכיכר למזכרת ליד משאבת המים העתיקה. חלפה בראשי המחשבה שהורי בצעירותם ומשפחותיהם השתמשו כנראה במשאבה זו עצמה.

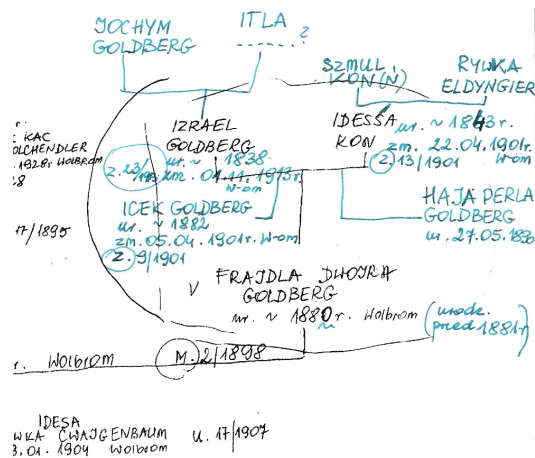
תמונת המשאבה בכיכר העיירה. ברקע מאחורי המשאבה נראה מבנה הכנסייה הלבן

יצאנו לחפש את מפעל הסבון העתיק ברחוב שהיה מסומן במפה. משני צידי הרחוב השקט מצויים בתים מאד עתיקים כמו אלו הנראים בתמונה. את המפעל ההיסטורי לא הצלחנו למצוא אך יכולנו להתרשם מצורת החיים בעיירה. הרחוב השקט ובתיו העתיקים מאפיין את רוב רובה של העיירה.

בדרך אל מפעל הסבון. בתמונה נראים בתיה האופייניים של וולברום שרובם עתיקים מאד

בינתיים הגיעה שעת הצהריים ופנינו אל המסעדה הסמוכה לכיכר בה סעדתי עם פאבל ובנו בביקור הקודם. בעלת המסעדה שזיהתה אותנו ללא קושי שמחה להכין עבורנו ארוחה שהזכירה לי את התבשילים מבית אמא. גם חברתה, אותה פגשנו בפעם הקודמת, הגיעה למסעדה וגם היא זכרה אותנו. קיוויתי למצוא גם את בעליה של המסעדה, ניצול מחנות הריכוז, אותו פגשנו בביקור הקודם וציפיתי שידע משהו על משפחת אימי. הצטערתי מאד לשמוע שאדם חביב זה נפטר לפני מספר חודשים. בעלת המסעדה הבטיחה למצוא תושב מבוגר אחר שאולי יוכל לעזור באיתור מידע על משפחת אימי ואנו חזרנו אל המשרד של אנגלישקה. שם המתינו מוכנות התוספות שבקשתי.

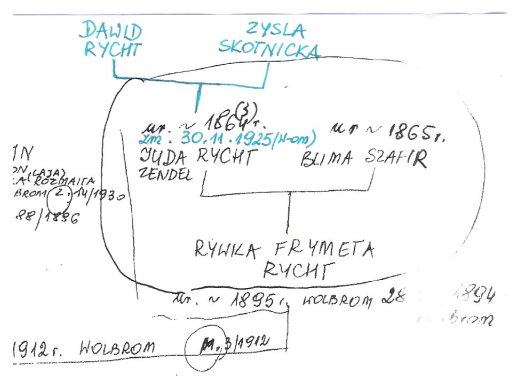

משפחת סבתי דבורה מצד אבי

מסתבר שלסבתא דבורה מצד אבא אשר נולדה ב 1880 היה אח צעיר בשם איצק שנולד ב 1882 ונפטר ב 1901 בגיל 19. כמו כן הייתה לה אחות צעירה עוד יותר בשם חיה פרלה שנולדה ב 1890. הסבא רבא מצד סבתא דבורה ששמו ישראל גולדברג, וכנראה על שמו נקרא אבי, חי בין השנים 1838 ל 1913. שם אביו הנו יואכים גולדברג ושם אימו איתלה אך אין רישום של תאריכי לידה ופטירה שלהם. הסבתא רבא מצד סבתא דבורה ששמה אידסה קון (כנראה כהן) נולדה ב 1843 ונפטרה ב 1901, 17 יום בלבד לאחר

פטירתו ללא עת של בנה איצק. הוריה היו שמול קון ורבקה אלדינגיר שעל שמה נקראה כנראה דודת רבקה.

אבי סבתי מצד אימי, סבא רבא יהודה ריכט, נולד ב 1864 ונפטר ב 1925. שם אביו דוד ריכט ושם אימו זיסלה סקוטניצ'קה. על שמם נקראו אולי אימי ואחיה. אמנם גם להוריו של הסבא רבא יהודה אין ברישומים ציון תאריכי לידה ופטירה אך זכור לי שאימי הייתה מספרת על סבא רבא שלה (כנראה אותו דוד ריכט) שחי עד גיל 106 וגם בזקנתו המופלאה היה בריא מאד. עד סוף ימיו לא נזקק למשקפי ראייה ואת מקל ההליכה האופנתי תלה על זרועו מכיוון שלא נזקק לו כלל. על הוריה של הסבתא רבא בלימה שפיר לא נמצא שום מידע, כנראה שמעולם לא התגוררו בוולברום.

משפחת סבתי רבקה מצד אימי

אלי קיבל גם הוא מידע חלקי על משפחת סבו יחיאל לסמן והופתע לגלות שלא קיים רישום על הולדתו של יחיאל בוולברום. על פי ההסבר של אנגישקה כנראה שנולד בעיירה סמוכה ולא בוולברום. אגב, אפשרות כזו יכולה להסביר גם את העדר רישום הלידה של דודתי מרים פרנקל אליו שמת לי בבית הקודם. הגיעה השעה 3 בה מסתיימת העבודה במשרד רישום התושבים ואנגישקה מיהרה לעזוב מכיוון שמיום המחרת החלה חופשת הקיץ שלה. אכן היינו ברי מזל כשהגענו ללא הודעה מוקדמת ובכל זאת מצאנו אותה בעבודה.

חזרנו אל המסעדה וממנה התלוותה אלינו העוזרת הצעירה של בעלת המסעדה כדי להביאנו לביתו של אחד התושבים המבוגרים ביותר בוולברום. הוא ואשתו ניאיתו לקבלנו אך כל ניסיונותיו להיזכר במי מבני המשפחה עלו בתוהו.

התקרב מועד פגישתנו עם יולנטה בבית הוריה ושמונו פעמינו אל הבית ברחוב Zwirki i Wigury מס' 23. בהתרגשות ובציפייה לחצתי על לחצן המצילה שליד השער המפורסם, מקום מושבה של הסבתא רבא חנה לאה, ותוך זמן קצר הופיעה כל המשפחה: יולנטה, בעלה מרק, בתה סוזנה והוריה יוג'ניוס ומריאנה, מחייכים ומנופפים לשלום. איזה הבדל לעומת היחס הצונן והחשדני בו קבלוני ההורים בביקור הראשון. הוזמנו מיד להיכנס הביתה ושם בחדר האורחים כבר המתין שלחן עמוס בפירות ומשקה.

בחדר האורחים עם הוריה של יולנטה בעלה ובתה

הענקתי למשפחה המארכת עותק של החוברת המתארת את ביקורי הראשון במקום והסברתי את התמונות וההיסטוריה של משפחת צוויגנבוים לדורותיה בבית הזה. יולנטה ואימה מריאנה הגישו עוגות שנאפו לכבוד ביקורנו. נפתחו בקבוקים ונמזג אלכוהול לכוסות לחגוג את המאורע של "איחוד המשפחות". השיחה קלחה בנעימות ויוג'ניוס, שהתגלה כחובב אלכוהול רציני, סיפר על הבעלים הקודמים ממשפחת לסמן מהם רכש את הבית ב-1947 לדבריו. מרק העניק לי חוברת המספרת על האוניברסיטה בה הוא מועסק בחינוך גופני ויולנטה ספרה בגאווה מוצדקת שמרק זכה בעבר באליפות עולם בתחרות טריאטלון. כאשר סיפרתי על מרתף הביצים האגדי ועל מומחיות השימור שלהן על ידי סבא חיים יצחק, אביו גרשון, וכנראה גם אבות אבותיהם, שמעתי סוף סוף את המילים המיוחלות יוצאות מפיה של יולנטה. "בקרו בנראה את המרתף!". טעמנו מהעוגות שהכינה מריאנה, היטבנו לבנו בוודקה ובליקר והגיע הרגע המיוחל. יולנטה הזמינה אותנו לבקר במרתף האגדי. משום מה תמיד דמיינתי לעצמי שהכניסה אל המרתף הנה מתוך הבית פנימה אך הסתבר שלא כך הדבר. מחוץ לבית, מימין לדלת הכניסה הראשית (הנראית בתמונה שבפרק ג') ומתחת לחלון מצוי משטח כיסוי מעץ המונח באלכסון על הרצפה. הכיסוי הזה שכנראה לא הוזז ממקומו שנים רבות הוסר עתה על ידי מרק, בעלה של יולנטה, והתגלה גרם מדרגות היורדות אל המרתף. בהתרגשות עצומה ירדתי בעקבותיו של מרק אל המרתף שהיה חשוך לחלוטין. מרק לקח עימו פנס שהאיר במקצת את דרכנו אך לא מספיק כדי להבחין בכל הפרטים. רצפת המרתף רטובה כנראה ממי גשמים שמצליחים לחזור לתוכו ויש לשאוב אותם באמצעות משאבה המצויה בו וצינור המונה על רצפתו.

על גרם המדרגות המובילות אל המרתף

הירידה אל המרתף מתחת לחלון חדר השירותים שמימין לדלת הכניסה אל הבית

פתח הכניסה אל המרתף החשוך והרטוב. מימין במקום בו מתעקל צינור שאיבת המים מצויה הכניסה לאזור הבריכות

התקרה נמוכה מאד וגובהה אולי מטר וחצי מהרצפה מה שלא מאפשר עמידה זקופה. המרתף משתרע מימין לגרם המדרגות לכוון רח' בוצ'נה, במרכזו שביל מעבר צר ומשני צידיו מבני הבריכות המפורסמות. לא ספרתי במדויק אך נראה לי שבכל צד כ 5 או 4 בריכות שמידות כל אחת מהן כ 2 מטר על 2 מטר.

מראה המרתף עם תקרתו הנמוכה המעבר המרכזי והבריכות שמשני צידיו

חיפשתי את הפתחים דרכם על פי הסיפורים ששמעתי מאבי הוזרמו מי הסיד לתוך הבריכות אך לא ראיתי שום פתח שכזה. בקיר בקצה המרתף שממול לכניסה לאזור הבריכות מצויים שני פתחי אוורור משני קצות השביל המרכזי. מעט אור חודר למרתף מפתחים אלו ואולי הם אלו שדרכם גם הוזרמו מי הסיד.

הבריכות שמימין למעבר המרכזי

הבריכות שמשמאל למעבר המרכזי

התרגשותי למראה המרתף הייתה רבה מאד וכתוצאה מכך לא התמקדתי בפרטים. רק מאוחר יותר חשבתי על כך שהיה מעניין לספור במדויק את כמות הבריכות ומידותיהן.

מבט מקרוב אל אחת הבריכות

שבנו אל חדר האורחים ושמענו מפיו של יוג'ניוס שבעיירה פיליזה הסמוכה לוולברום התגוררו בני משפחת לסמן. השעה החלה להתאחר והחלטנו לסיים את הביקור ולשוב לקראקוב. אלי קיבל את כתובת הדואר של הבית בוולברום והבטיח לשלוח גלויה ליוג'ניוס. נפרדנו בחיבה מבני המשפחה והבטחנו לשמור על קשר ולבוא לביקורים נוספים בוולברום. הגענו למלון בקראקוב בשעת ערב, נפרדנו מאלי שטיסתו חזרה לישראל המריאה מקראקוב למחרת בבוקר, ואני הצטרפתי אל פאוול ופאבל לנסיעה ארוכה של כ 4 שעות אל העיר זשוב.

אחרית דבר

בזשוב נשארתי יומיים במהלכם לקחו אותי פאוול ופאבל לביקור באתרים יהודיים בסביבות העיר וכן לביקור באוניברסיטה שלהם. ביום שישי מוקדם בבוקר יצאתי עם פאוול ועמית נוסף לנסיעה של כ 3 שעות אל העיר ראדום לביקור במכון מחקר שבו מצויה הקבוצה הטובה ביותר בפולין בתחום המחקר שלי. משיחה עם ראש הקבוצה התברר שהוא יליד עיירה שכנה לוולברום ומכיר היטב את האזור ואת וולברום (רוב הפולנים כלל לא שמעו את השם הזה בחייהם). בשעת ערב מוקדמת נסעתי ברכבת לוורשה בה שהיתי יומיים נוספים במהלכם סיירתי בעיר ובעיקר באתרים יהודיים. המלון בו התאכסנתי, מאריוט וורשה, מצוי במרכז העיר קרוב מאד לתחנת הרכבת המרכזית ולארמון המדע והתרבות. בלובי המלון מצויה עמדת מידע המאוישת בתורנות על ידי שתי נשים פולניות שתפקידן לעזור לאורחי המלון בהתמצאות בעיר ואפשרויות הביקור בה. כבר ציינתי שרוב הפולנים מעולם לא שמעו על וולברום ולכן הופתעתי לגלות שאחת משתי הפולניות בעמדת המידע קשורה למקום. סבתה הנה ילידת וולברום ואביה נולד בעיר הסמוכה אולקוש.

עוד בהיותי בפולין שלחתי מכתב תודה ליולנטה. תיארתי את המשמעות הרגשית הרבה של ביקור במקום הולדתם של הדורות הקודמים במשפחתי ואת האפשרות לראות את המרתף האגדי שהייתה אחת החוויות המרגשות ביותר שחוויתי בחיי. המכתב המלא מובא להלן:

Dear Jolanta,

On behalf of me and my son I'd like to thank you and your family for the kind hospitality and friendship we enjoyed yesterday when visiting your parents house in Wolbrom. Seeing the birthplace of my ancestors and the legendary cellar was one of the most emotional events I experienced in my life. There are not enough words to describe how much that visit meant to me, and your role in making this happen will be always remembered.

I am preparing the final chapter to the booklet I gave you, which will be the climax of my roots visit to Poland that started a year ago. I'd like to accurately describe some of the details and I hope you can help me by providing the first names of your mother, father, husband and daughter. You are all very dear to me and I truly hope that we'll keep in touch and be able to reciprocate visits in Israel and Poland in the years to come.

Please extend my thanks and regards to your family. I'll mail you the final chapter as soon as it is ready.

Best regards,
Izhak

תשובתה של יולנטה הגיעה במהירות. יולנטה כותבת שהביקור שלנו בוולברום לימד אותה ואת אחותה משהוא חדש על הבית בו נולדו ובילו את הזמן המאושר ביותר בחייהן. לבקשתי במכתבי אליה, שולחת יולנטה את שמות בני משפחתה.

Dear Izhak,

Thank you very much for your very kind letter. It learned us (me and my sister) something new about the home we were born and spend the happiest time in our life.

I am looking forward to see the last chapter of your booklet. The first name of my mother is Marianna, my father - Eugeniusz, my husband - Marek and my daughter - Zuzanna. I passed your kind regards to my parents. In extend they send you the best wishes.

I am looking for the news from you.

with regards
Jolanta

ביום ב' 23 באוגוסט יצאתי בטיסת אל על מוורשה חזרה ארצה, ושוב, כמו בביקור הקודם, טיסה קצרה של כ 3.5 שעות מחזירה אותי במהירות מן העבר של משפחתי בוולברום הישנה אל ההווה בישראל המודרנית. הפעם בשונה מן הביקור הקודם הרגשתי שנסגר מעגל. חלום של שנים הפך למציאות כאשר בני אלי ואנוכי התחברנו, בבית בו חיו אבותינו, לספורים המרתקים ששמענו פעמים כה רבות על העיירה ועל מרתף הביצים האגדי של משפחת צוויגנבוים.

אני מרגיש מלא סיפוק שהצלחתי להגשים ביקור כה נוסטלגי שנתפס בתחילה כבלתי אפשרי. יש לסיפור הביקור גם לקח חשוב שלמדתי. קשר משפחתי בין-דורי, גם אם הוא מבוסס על סיפורים וזכרונות, לא ניתן לנתק. מי שהקשר המשפחתי הזה באמת חשוב לו יצליח להתגבר על כל המכשולים שאי פעם יוצבו בפניו וינסו למנוע את הגשמתו. במיוחד כאשר מכשולים אלו מונעים על ידי פחד ובורות. בסופו של דבר, גם אם תחלופנה שנים רבות, יתרחש החיבור מחדש. אני מאד מקווה שהורי זיכרונם לברכה רווים נחת באשר הם מהעובדה שלפחות חלק מצאצאיהם הצליחו סוף סוף להתחבר מחדש אל משפחה אהובה בוולברום הישנה.

יצחק עציון
אוגוסט 2010